

Дипломатія в межах прецеденту

Інтерв'ю з Надзвичайним і Повноважним Послом Сербії в Україні Гораном Алексичем

Розмову веде Галина КАЛАЧОВА

– Пане посол, як би ви охарактеризували відносини вашої країни і Євросоюзу?

– Відносини Сербії і ЄС розвиваються з певною динамікою. Звісно, хотілося б, аби ця динаміка була прискореною, адже вважаємо, що сербська сторона дуже багато зробила для підготовки всіх правових та економічних стандартів, необхідних для членства в ЄС. Ми прагнемо якнайшвидше отримати статус кандидата, а потім увійти до «білого списку» Євросоюзу. Євроінтеграція є одним із пріоритетів теперішнього уряду, і саме ідея євроінтеграції допомогла Борисові Тадичу перемогти на президентських виборах. Більшість громадян виступає за вступ до ЄС. Ми бачимо в цьому можливість більш динамічного та благополучного розвитку держави.

– Що на сьогодні є найголовнішою перешкодою для вступу Сербії до ЄС?

– Причина, передусім, політична. Співпраця з Міжнародним трибуналом у Гаазі є для нас найголовнішою перешкодою. Сербія підписала Угоду про асоціацію та стабілізацію з ЄС, але саме через нерозв'язані питання з Трибуналом у Гаазі Угода діє лише в односторонньому порядку – у сфері торгівлі. Стосовно вимог, передбачених Євросоюзом щодо зміни законодавства і стандартів продукції, то Сербія їх виконала.

– Якою є перспектива співпраці з Міжнародним трибуналом у Гаазі, з огляду на бажання Сербії вступити до ЄС?

– Сербія зобов'язалася співпрацювати з Міжнародним трибуналом згідно з Дейтонськими угодами, підписаними в 1995 році. Ми виконуємо покладені на нас зобов'язання. Із 46 осіб, яких вимагав від Сербії Гаазький трибунал, 44 добровільно чи примусово постали перед ним. Ці люди обіймали найвищі посади в колишньому уряді Сербії, включаючи пре-

зидента, віце-прем'єра, міністрів, начальника Генерального штабу та ін. Ніхто не може сьогодні закинути сербській стороні, що вона не виконує взятих на себе міжнародних зобов'язань. Хоча серед громадян існують певні сумніви щодо діяльності Трибуналу, зокрема – щодо його об'єктивного ставлення до Сербії. Частина населення і деякі політичні сили в парламенті критично ставляться до співпраці з Трибуналом, однак уряд і президент й надалі дотримуються такого політичного курсу і виконують міжнародні зобов'язання. Винні в злочинах проти людяності будуть покарані. Але для нас важливо, щоб Трибунал судив об'єктивно і судив не тільки сербів, а й інших осіб, які скоїли подібні злочини, що відповідає інтересам усіх і сприятиме повній стабілізації становища на території колишньої Югославії. Адже в югославських конфліктах брали участь не лише серби, а й боснійці, албанці, хорвати... А тим часом тепер ми бачимо, що головну провину нерідко покладають на Сербію та сербів, а відповідальність інших часто навмисно мінімізують. Про це найкрасномовніше свідчить судове рішення про звільнення Рамоша Харадина, одного з лідерів Косовської армії виволонення, з якого Гаазький трибунал зняв усі звинувачення попри те, що сербська сторона вважала його відповідальним за численні злочини проти сербського населення в Косово.

– Якими є можливі форми співпраці Сербії з НАТО?

– Сербія співпрацює з Альянсом у рамках програми «Партнерство заради миру». Ми підтримуємо діалог, налагоджуємо контакти, співпрацюємо в конкретних проєктах. Однак питання членства в НАТО, відповідно до конституційного рішення про нейтралітет, не є пріоритетним для Сербії. Це питання далекої перспективи, і його вирішення залежатиме від позиції більшості в суспільстві.

– Чи можна говорити про гарантії національної безпеки Сербії, враховуючи факт створення Косовської армії?

– Косово – великий прецедент міжнародного права. Це болюча точка не тільки Сербії, а й усіх Балкан. Мушу сказати, що стабільність на Балканах

багато в чому залежить від стабільності і ставлення міжнародної спільноти до Косово. На сьогодні в Сербії мешкає понад 200 тис. осіб, яких було вигнано з Косово після подій 1999 року. Це дуже велика проблема і внутрішній фактор дестабілізації держави. Ми вважаємо проголошення незалежності Косово актом, з яким не можна змиритися ані з конституційного, ані з політичного, ані з морального погляду. Після приходу в 1999 році міжнародних сил у Косово становище неалбанського населення, на жаль, погіршилося.

У Косово немає безпеки, свободи пересування, електрики – лише великий страх серед усіх сербів, які живуть в гетто навколо православних монастирів. Церкви, лікарні, школи, до яких вони ходять, охороняються міжнародними силами. Життя неалбанського

«Сербія захищатиме свої права мирним дипломатичним шляхом»

населення різко відрізняється від життя албанців. Православні мешканці, як я вже казав, живуть в ізольованих анклавах. П'ять років тому, 17 березня, відбувся страшний етнічний погром, під час якого протягом трьох днів було пошкоджено та знищено 800 сербських будинків, 35 церков (деякі з них входять до списку культурних пам'яток ЮНЕСКО), 970 осіб поранено, 5 тис. стали вигнанцями. Міжнародна спільнота тоді вчасно не відреагувала і не допомогла всім тим, хто був під ударом. Сербські війська залишили Косово, після чого, згідно з Резолюцією 1244 Ради Безпеки ООН від 1999 року, прийшли війська міжнародних сил.

Найголовніше було побудувати суспільство з європейськими стандартами життя, незаперечними складовими якого є право на достойне життя, працю та вільне висловлення, свобода слова та свобода пересування, а вже після цього можна було порушувати питання статусу південного сербського краю. Але поставленої мети не було досягнуто, а питання про статус Косово порушено передчасно. Проголошення незалежності краю відбулося внаслідок постійного тиску на сербів з метою їх виселення, етнічного по-

грому в березні 2004 року, що відбувався на очах в усього світу. Сербія та переважна більшість її громадян вважають це незаконним і неприпустимим, тому в Сербії ніхто не погодиться на такий сценарій.

– Якщо з боку ЄС Сербії буде висунуто вимогу визнати незалежність Косово в обмін на членство, що тоді?

– Думаю, що такої умови не буде. Вона нереальна і не відповідає тому, що відбувається на території Сербії. Якщо таку вимогу буде висунуто лише Сербії, тоді нам такі Євросоюзи не потрібні, як казав наш міністр закордонних справ Вук Єремич.

– Яку роль у вирішенні косовської проблеми відіграє Рада Безпеки ООН?

– Ми звернулися до Міжнародного суду ООН з проханням дати правову оцінку легітимності проголошення незалежності Косово згідно із заходами міжнародного права. На засіданні Генеральної Асамблеї ООН подана Сербією резолюція пройшла. Сербію підтримала

більшість держав – членів ООН. Ми захищатимемо свої права мирним дипломатичним шляхом. Якщо враховувати те, що Сербія – невелика країна, це – дипломатичний успіх. Гадаю, що міжнародне право на нашому боці. Не можна питання міжнародних відносин в одній країні розглядати за одними правовими стандартами, а потім те саме питання, але за тисячу кілометрів далі, – за іншими, пояснюючи, що, мовляв, це «окремий випадок», який більше ніколи не повториться і трапився лише на одній території.

– Чи вважаєте ви можливим повернення Косово?

– Важливим є повторне відкриття переговорів стосовно статусу Косово. Факт створення незалежної держави на території іншої незалежної держави всупереч волі останньої – це прецедент. Після закінчення Другої світової війни такого не було, і це – порушення міжнародного права. У повоєнні роки у відновлення економіки Югославії було вкладено величезні інвестиції, і Сербія дотепер покриває зовнішній борг Косово. Для Сербії Косово є важливою економічною територією. Приміром, на Косово припадає 1/5 світового ресурсу лігніту. Можливість видобувати цей ресурс забез-

печить Сербію вугіллям на 200 років. У надрах Косово – ресурси бокситу, срібла, свинцю, магнезю та ін. Окрім економічного інтересу, існує проблема соціальна – люди, які покидали Косово, залишали там власне майно, будинки... І що, врешті-решт, робити з величезними багаторічними інвестиціями Сербії у розвиток Косово? Отже, у разі незаконного проголошення незалежності виникає величезна кількість запитань.

– Наскільки реальним є утворення «Великої Албанії», до складу якої увійде Косово?

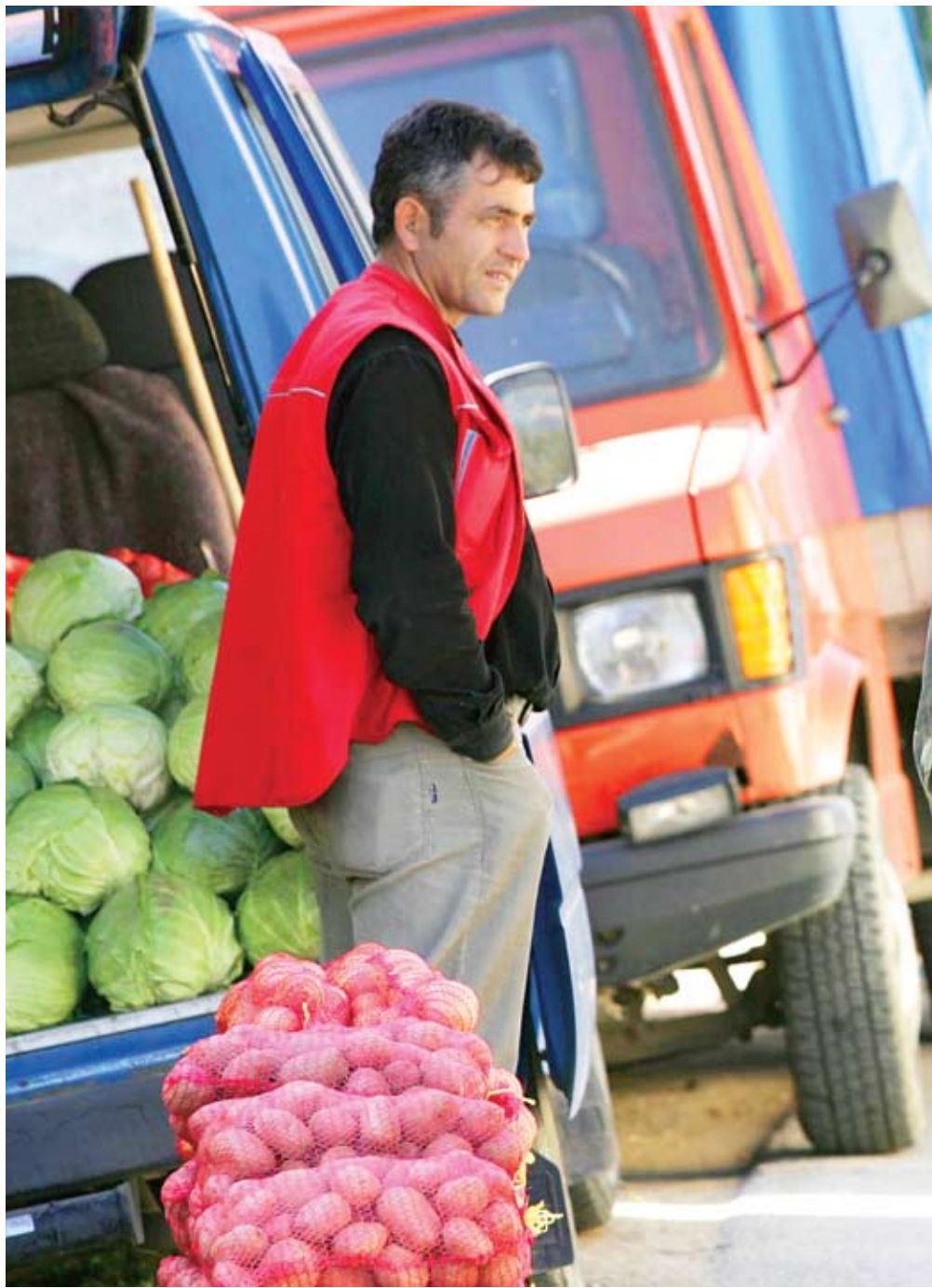
– Для того щоб зрозуміти, що являє собою албанська ідея на Балканах, варто повернутися до 10 червня 1878 року – дня створення Призренської ліги, де албанськими вождями була сформульована стратегія албанського просування на Балканах і визначені кордони майбутньої албанської держави. Сьогодні ми бачимо, що албанці діють за цим сценарієм. Албанці проживають не тільки в Сербії, а й у Македонії, Чорногорії, Північній Греції, що є джерелом нестабільності не лише для Сербії, а й для Балкан узагалі.

– Чи можливий силовий варіант реалізації сценарію?

– Застосування силових методів ми вже побачили в Косово та в Югославії під час проведення операції НАТО «Милосердний ангел», коли мою країну безперестанно бомбардували протягом 78 днів. Проте парадоксально, що після приходу в 1999 році в Косово міжнародних сил для захисту населення, кількість православних мешканців дедалі знижується. Сербія проти того, аби Косово як незалежна держава дістала міжнародне визнання. Країни, де є розуміння принципів міжнародного права, не визнали Косово, тому що усвідомлюють: це – порушення територіальної цілісності та суверенітету держав, що може мати дуже негативні наслідки в інших гарячих точках.

– Поговорімо ще про один аспект міжнародної політики Сербії. Як сьогодні розвивається політичний діалог між Сербією і Росією, зокрема – у сфері енергетики?

– Традиційно у Сербії з Росією добрі відносини. Росія для нас дуже важливий політичний та економічний партнер. Незважаючи на те, що Сербія значно менша від Росії, рівень взаєморозуміння між ними дуже високий. Сербія підпи-

сала з Росією Угоду про вільну торгівлю, між державами існує безвізовий режим. Російський «Газпром» купив національну нафтову компанію NIS. Це дасть змогу Сербії забезпечити стабільні поставки газу, включитися у «Південний потік» і стати транзитною державою.

– Як у Сербії ставляться до прийняття Косово до міжнародних фінансових структур – МВФ та Світового банку?

– Сербія могла піти і на такий крок. Ми готові були надати Косово най-

ширшу автономію. Сербська сторона проявила максимальну дипломатичну гнучкість. Інтерес Сербії полягає насамперед у тому, що Косово – частина нашої держави, нашої історії. Це край, де виникла наша держава, де споконвіку стоять наші храми, і для пересічного серба питання входження Косово до міжнародних фінансових організацій взагалі не має сенсу.

З 1945 по 1991 рік кількість мусульманського населення зростає на 300%, а православного – лише на 12. Протягом

останніх десятиліть у Косово найбільша народжуваність у Європі. Окремою проблемою є постійне повторення однієї недемократичної і неприйнятної тенденції – відторгнення в краї всього, що є неалбанським. Попри присутність міжнародних сил, Косово є центром торгівлі людьми та наркоторгівлі. Албанські озброєні загони контролюють близько 80% торгівлі героїном. Рівень безробіття тут становить 50%. І ці факти знають не лише в Сербії. До місії ЄС у Косово входять прикордонники, мілі-

ціонери, її метою є захист порядку на території краю. Насправді на території Косово немає ніякої держави у її правовому та демократичному сенсі.

Для нас важливо, що місія ЄС нейтральна, а її основним завданням є створення правового суспільства. Сьогодні ми не бачимо, щоб у суспільстві існувало верховенство права. Наразі це величезна проблема. Прецедент Косово можуть використати інші народності в мультинаціональних державах, які прагнуть відокремитись.

– Порівняно із Сербією, політичний діалог України з Росією більш напружений. Що ви порадите українським політикам для налагодження діалогу з Російською Федерацією?

– Тут важко давати конкретні поради. Нам дуже хотілося б, аби відносини України і Росії були гармонійними, оскільки вважаємо: дві такі великі країни, які є партнерами і сусідами, повинні мати добрі відносини, тому що це важливо не лише для них самих, а й для регіону і для Європи в цілому.

– Сьогодні дуже актуальною є тема фінансово-економічної кризи. Як вплинула світова криза на економіку вашої країни?

– У Сербії криза відчутна так само, як і в інших державах. Ми є частиною Європи, куди вкладено велику частку іноземних інвестицій. Завдяки жорсткій політиці Центрального банку вдалося поки що зберегти банківську систему.

Уряд пішов на непопулярні кроки: підвищення податків, скорочення держбюджету, скорочення кількості міністерств і держпрацівників, зменшення заробітних плат. Ми повинні якомога швидше вийти з кризи. Сербія зіткнулася з такими самими проблемами, як і інші країни, але мушу сказати, що деяким секторам економіки вдалося протистояти першому удару світової кризи. За оцінками експертів, наприкінці цього року очікується другий удар. Держава гарантує банкам до 50 тис. євро депозитів у разі загрози банкрутства. Це допомогло втриматися на плаву, але багато фінансових ресурсів було втрачено через передчасну паніку, у якій звинувачують і ЗМІ. Через кризу значні кошти було виділено на стабілізацію курсу національної валюти. Зріс рівень скорочень. Ситуація в країні досить складна.

– І наостанок. Чого можна очікувати від відносин між Сербією та Україною?

– Відносини дуже добрі, немає відкритих політичних питань. Хоча понад 10 років існує певний економічний дисбаланс – Україна набагато більше експортує в Сербію, ніж імпортує. У вересні планується засідання Міжурядової комісії з торгівлі, де буде порушено питання Угоди про вільну торгівлю. Сербія дуже зацікавлена в підписанні угоди та подальшому розвитку відносин з Україною.